

A TANULÓI EMANCIPÁCIÓS FOLYAMATOK TÁMOGATÁSÁNAK PERSPEKTÍVÁI A FELSŐOKTATÁSBAN

PERSPECTIVES ON SUPPORTING STUDENT EMANCIPATION PROCESS IN HIGHER EDUCATION

DÉLCZEGH IVETTA

ELTE Társadalomtudományi Kar, Szociológia Doktori Iskola, Budapest

Beérkezett: 2024. március 9., elfogadva: 2024. március 16.

LAURA PARSON & C. CASEY OZAKI (eds): *Teaching and Learning for Social Justice and Equity in Higher Education: Foundations*. Cham (Switzerland), 2020. Palgrave Macmillan. xix + 334 pp. ISBN: 978-3-030-44939-1 (eBook)

Gyakran szembesülünk azzal a kihívással a felsőoktatásban, hogy bizonyos csoportok a periférián maradnak, nem részesülnek megfelelő integrációban. Az ilyen csoportokkal való hatékony foglalkozás napjaink egyik legnagyobb kihívása. A tanulmánykötet bemutatja, hogyan lehet ezekkel a kihívásokkal szembenézni, megoldást találni rájuk. A globális változások, mint például a migráció és a kulturális sokszínűség növekedése, további kihívások elé állítják az oktatási intézményeket és a szakembereket. A kötetben megfogalmazott perspektívák és stratégiák segíthetik őket abban, hogy új megközelítéseket alkalmazzanak, és innovatív módszereket fejlesszenek ki az oktatási rendszerek átalakításához, támogatva a társadalmi igazságosság felé vezető utat.

A 36 szerző írását tartalmazó tanulmánykötet szakértői módon navigál a társadalmi igazságosság és egyenlőség témájában az oktatási rendszer keretein belül, lehetőséget teremtve arra, hogy a társadalmi igazságosság és egyenlőség témakörében nyitottabban gondolkodjunk. A könyv fejezetei hasonló struktúra szerint épülnek fel. Mindegyik eleje a fejezetben használt

főbb kifejezésekkel és definíciókkal kezdődik, és a felhasznált, illetve ajánlott irodalommal zárul. A fejezetek többsége konkrét, megvalósítható pedagógiai, tantervi ajánlásokat vagy javasolt óratervet is tartalmaz.

A könyv szerkesztői a *bevezetőben* kiemelik, hogy sok egyetemi oktató és hallgató hiányosan ismeri a hatékony tanítás és tanulás területén végzett kutatásokat, különösen azokat, amelyek a marginalizált diákok helyzetével foglalkoznak. Felhívják a figyelmet az inkluzívabb és igazságosabb tanulási környezet kialakításának fontosságára.

A *második fejezet* szerzői segítenek bepillantást nyerni az elmélettanulásba a társadalmi igazságosság lencséjén keresztül. A szerzők átfogóan és kritikusan vizsgálják a hagyományos tanulási elméleteket (behaviorizmus, kognitívizmus, konstruktívizmus, andragógia, transzformatív tanulás), rávilágítva azok korlátaira és kockázataira (amennyiben kritika nélkül alkalmazzák őket). Ösztönzik az olvasót az elméletek kritikus újraértékelésére, a társadalmi és kulturális kontextus figyelembevételére.

A behaviorizmuson túlmutató pedagógiai világról szól a *harmadik fejezet*. Benne a szerzők sorra veszik a tanulási elméleteket és ideológiákat, amelyek meghatározzák a felsőoktatásban való tanítást és tanulást. Kiemelik azokat a kihívásokat, amelyekkel a tanárok szembesülnek az elvárásoknak való megfelelés és a társadalmi igazságosság közötti egyensúly megtalálása során. Ugyanezt megteszik a tanulók szemszögéből is. A fejezet olyan megoldásokat kínál, amelyek segíthetik az oktatás inkluzívabbá és céltudatosabbá tételét.

A *negyedik fejezet* szerzőinek célja, hogy cáfoljanak elterjedt tévhiteket az oktatás pszichológiájával kapcsolatban, melyek következménnyel vannak a társadalmi igazságosságra. Így például leszögezik, hogy a különböző tanulási stílusokról szóló elképzelések nincsenek alátámasztva megfelelő kutatásokkal. Rámutatnak az extrinzik és intrinzik motivációk szerepének fontosságára a hatékony tanulás érdekében. Szót ejtenek a diákok kategorizálásának negatív következményeiről. Elmagyarázzák, hogy a hiedelmek, mítoszok alapján történő oktatás (mint pl. az emberek „jobb” és „bal” agyfélteke szerinti besorolása) több kárt okoz, mint hasznot. Emellett azt is hangsúlyozzák, hogy az inkluzív tanulási környezet hatékonyabb a hagyományos módszereknél.

Az *ötödik fejezet* a társadalmi igazságosság előmozdítását segítő, oktatásban alkalmazható módszereket tárgyal. A szerzők bemutatják, hogyan kapcsolódik egymáshoz a tartalom, a folyamat és a holisztikus fejlődés, és ezt egy háromdimenziós mátrix segítségével szemléltetik. Ez a megközelítés látványos útmutatást nyújt a pedagógusok számára, miként alkalmazhatnak hatékony pedagógiai stratégiákat kurzusaik céljainak elérése és a hallgatók fejlődésének támogatása érdekében. Írásukban különös figyelmet szentelnek a strukturált párbeszéd (intergroup dialogue) technikának a diákok között, amely elősegíti a közös megértést és az együttműködést.

A *hatodik fejezet* a posztkolonializmus oktatási aspektusait tárgyalja. A szerzők konkrét modellekkel segítik a szakembereket, akik arra

kíváncsiak, hogy milyen lépéseken keresztül alakítható ki egy, az őslakos diákokat támogató „posztkolonialis” tanterv. Véleményük szerint a siker kulcsa a posztkolonialis elméletben rejlik, mely a „másik” azonosítására és megértésére összpontosít. Céljuk, hogy elősegítsék az „akadémiai” világ dekolonizációját azáltal, hogy nyitottá váljanak a marginalizált és bennszülött ismeretek befogadására.

A *hetedik fejezet* az inkluzív oktatás és hiteles ismeretszerzés témakörét tárgyalja. A szerző, saját és más szakemberek kutatásaira támaszkodva, részletesen ismerteti az inkluzív tanítás alapelveit és gyakorlatát. Ezek az alapelvek segítséget nyújthatnak minden pedagógusnak abban, hogy az osztálytermi környezetet befogadóbbá és élvezetesebbé tegye. Konkrét példákat és ajánlásokat ismertet, hogy az oktatók megértsék és alkalmazzák az inkluzív oktatás elveit a gyakorlatban. Szemléletmódváltásra ösztönöznek a különböző háttérű és kultúrájú tanulók tekintetében.

A *nyolcadik fejezet* a sokszínűség és társadalmi igazságosság témájába navigálja az olvasót, azonosítja a diákok azon motivációs tényezőit és viselkedési mintáit, amelyek hatással vannak a sokszínűségi tapasztalatokra adott válaszukra. Ezek a válaszok többek között az identitásuktól, a múltbéli tapasztalataiktól és motivációjuktól függenek. Részletesen olvashatunk arról, hogyan befolyásolja a fenyegetettség és a biztonság érzése a különböző csoportokhoz tartozó diákok tanulási folyamatát. A fejezet érdekes példákra kereszttül, a diákok szemszögéből nyújtott elemzések segítségével járul hozzá a téma jobb megértéséhez.

A *kilencedik fejezetben* a szerzők arra buzdítják az oktatókat, hogy vonják be magukat a közösségi diskurzusokba, és aktívan vegyenek részt a szociálpolitikai párbeszédekben, mivel az oktatás elválaszthatatlanul összefonódik a társadalmi-politikai kontextussal. Az oktatóknak szerintük felelősségük van abban, hogy tapasztalataik alapján felismerjék, és hangot adjanak a társadalmi igazságtalanságoknak. Közöségi projektjeik tapasztalataira támaszkodva elemeznek LGBTQ+ narratívákat, és arra ösz-

tönnik az oktatókat, hogy navigáljanak a felmerülő feszültségek közepette. A fejezet érdekfeszítő szakmai diskurzusok gyűjteménye, amely konkrét kérdések megfogalmazásával támogatja a közösségi párbeszéd elindítását.

A *tizedik fejezet* újszerű megközelítést kínál az érzelmek szerepének megértéséhez a tanulási folyamatban. A szerzők részletesen elemzik a biológiai tanulási folyamatot, az érzelmek szerepét az észleléstől a hosszú távú emlékezet kialakulásáig. Arra vállalkoznak, hogy kritikusán mutassák be a felsőoktatásban rejlő strukturális igazságtalanságokat, különösen a nemek, fajok, képességek és érzelmek összefüggéseiben. Az uralkodó narratívától való elmozdulást javasolnak, így a saját érzelmek azonosítását, az érzelmeket támogató környezet megteremtését, valamint a diákok érzelmi képességeinek fejlesztését. A szerzők azt javasolják az érintetteknek, hogy vegyenek részt az oktatási rendszerek igazságosabbá, inkluzívabbá és érzékenyebbé tételében.

A *tizenegyedik fejezetben* a szerzők a kulturálisan releváns pedagógia fontosságát hangsúlyozzák a marginalizált diákok tudományos („academic”) és érzelmi fejlődése szempontjából. Kiemelik, hogy a kultúra és az érzelmek integrációján alapuló tanulás elősegíti a hallgatók kritikus gondolkodásának mélyítését, és arra motiválja őket, hogy túllépjenek a kognitív komfortzónájukon. Amennyiben a tananyag kulturális és érzelmi aspektusokat ölel fel, segíti az agy fejlődését, és mélyíti a tanulási folyamatot. Az őshonos kultúra tanulmányozására vonatkozó példa szemlélteti, hogyan növelhető a tananyag relevanciája, és erősíthető a diákok szociális-érzelmi intelligenciája a kultúra és érzelmek oktatásba való integrálásával. A mellékletben megosztott óraterv az alapfokú írás-olvasási készségekre összpontosít, és azt illusztrálja, hogy a tanulás folyamata hogyan ötvözhető a diákok kulturális és érzelmi élményeivel.

A *tizenkettedik fejezetben* a szerző a marginalizált csoportok felsőoktatási kihívásait elemzi, rámutatva arra, hogy sok elnyomott kultúrához tartozó diák nem képes diplomát szerezni. Az amerikai oktatás gyakran az egyéni hibákat

okolja a kudarcokért, de a szerző szerint a tanulmányi siker számos külső tényezőtől függ, így az oktatási környezettől és a tanár szerepétől is. Bourdieu elméletére épít, mely szerint az oktatás segít fenntartani a társadalmi osztályok közötti egyenlőtlenségeket, ami hátrányosan hat a dominált kultúrákból származó diákok tanulási lehetőségeire és sikereire. A tanulmány kiemeli a tanárok felelősségét abban, hogy segítsék a diákokat az akadályok áthidalásában. Ehhez egyébként számos segédanyagot kínál a fejezet.

A *tizenharmadik fejezet* az oktatási rendszer strukturális korlátait vizsgálja, különös tekintettel arra, hogy ezek hogyan támogatják a társadalmi osztályok reprodukcióját. A szerzők bemutatják, hogy az egyén hosszú távú expozíciója saját társadalmi osztályának környezetében hogyan formálja a habitust (a belső hozzáállásokat és előítéleteket), illetve befolyásolja az oktatási siker elérését. Az írás rámutat arra, hogy az emberek gyakran öntudatlanul veszik át és alkalmazzák azokat az attitűdöket és sztereotípiákat, amelyek gátolhatják mások megértését, adott esetben hátráltatva őket az oktatásban való részvételben, sikerességben. A fejezet konkrét megoldásokat kínál a „nehéz” párbeszéddek (mint pl. előítéletek, diszkrimináció) kezelésére.

A *tizennegyedik fejezetben* a szerző, holisztikus megközelítést alkalmazva, azt mutatja be, hogyan befolyásolja a pozitívizmus és a konstruktívizmus a felnőtt tanulási élményét. Megkérdőjelezi a nyugati kultúra individualista hagyományait. Véleménye szerint a transzformatív felnőttképzés elősegítése érdekében erkölcsi megújulásra van szükség. A felvetett kérdések és fogalmak segítenek mélyebb megértésre jutni a felnőttkori tanulás kihívásaival kapcsolatban, és rávilágítanak az oktatási gyakorlatok megreformálásának szükségességére. A fejezet kiegészül egy kurzus ismertetésével, amelyet egy klinikai adjunktussal együtt tartott a szerző.

A *tizenötödik fejezetben* a szerzők átfogó áttekintést nyújtanak a mentorálás különböző szempontjairól és jelentőségéről a felsőoktatásban, közben olyan területekre összpontosítanak, mint a társadalmi igazságosság és a kulturális sokszínűség. Céljuk, hogy a jelenlegi

szakirodalom alapján egy újfajta mentorálási programot javasoljanak, fogalmazzanak meg. A bemutatott többszintű mentorálás lehetővé teszi az új diplomás hallgatók számára, hogy hozzájáruljanak a posztgraduális program normáihoz és elvárásaihoz, miközben segít enyhíteni az individualista tanulmányi eredményekből fakadó nyomást. A bemutatott programstruktúra a transzformatív tanulási elméletre épül, melynek célja a társadalmi igazságosság és az egyenlőség előmozdítása a mentorálás révén. A fejezet értékes gyakorlati útmutatókat tartalmaz.

A tizenhatodik fejezet szerzője saját tapasztalatai alapján foglalja össze, hogyan lehetséges az őslakos kultúrát és tudást beágyazni a tanulási élménybe, kiváltképpen az élményalapú tanulás révén. Fontosnak tartja a rejtett előítéletek felismerését, a velük való foglalkozást, az őshonos tudás tiszteltetését, valamint annak integrálását a tanulási folyamatba. Útmutatást nyújt ahhoz, hogyan kezdhetünk el antikolonialista és antirasszista módon gondolkodni és cselekedni a mindennapi életben. A tanulmány konkrét lépéseket, példákat mutat be a szerző munkájából, amelyek mind az őslakos közösségekkel való partnerség erősítését célozták meg.

A tizenhetedik fejezetben a könyv szerkesztői a kiadvány eredeti célkitűzéseit fogalmazzák meg: a tanítás és tanulás mögött álló kognitív tudomány legfrissebb kutatási eredményeit kívánták megosztani az olvasókkal azzal a szándékkal, hogy eloszlassák a tanítással és a tanulással kapcsolatos mítoszokat. Egy újrafogalmazott felsőoktatási tanítási és tanulási el-

mélet alapjait kívánták lerakni, mely holisztikus megközelítést alkalmaz, és figyelembe veszi az érzelmeket, valamint a motivációkat. Ez a megközelítés elengedhetetlen ahhoz, hogy átalakítsa azt a szerintük elavult gyakorlatot, amely nem támogatja egyenlően a tanulást, és káros lehet a marginalizált hallgatók számára. A kötet arra is törekedett, hogy javítsák a hallgatói ügyekkel, tanácsadással és karrierszolgáltatásokkal foglalkozó szakemberek munkáját. Ebben a kontextusban kulcsfontosságú az emancipáció, hogy a megreformált felsőoktatási intézményeken keresztül valódi változást hozzanak létre a világban. A kötet szerzőit arra kérték, hogy különös hangsúlyt fektessenek az oktatás személyre szabására, miközben figyelembe veszik az intézmények történelmi és helyi kontextusát.

A könyv olvasása során megerősödött bennem az az érzés, hogy az interkulturális megértés és a társadalmi egyenlőség iránti elkötelezettség nélkülözhetetlen az oktatásban. Ez a megközelítés világszerte releváns, ahogy a könyv által felvetett problémák és megoldások is egyetemesek. A társadalmi igazságosság felé vezető út hosszú és bonyolult, de a kötet értékes útmutatást nyújt az ezen az úton való előrehaladáshoz, miközben rámutat az oktatási rendszer által kínált egyedülálló lehetőségekre. Az oktatás ma már sokkal több, mint pusztán tudásátadás – eszköz a társadalmi változás előmozdítására, ahol minden egyes diák, függetlenül háttérétől, értékes és egyenlő résztvevője kell hogy legyen a közösségének.